

"ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ"

Τό περιοδικό "ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΒΑΡΝΑΒΑΣ", ὄργανο τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἐκδίδεται γιά τή θρησκευτική διαφώτιση τοῦ λαοῦ καί γιά τήν κωδικοποίηση τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς.

Ἐφορευτική Ἐπιτροπή: Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνοσ Βαρνάβασ, Μιχ. Μαραθεύτης καί Στ. Ὀλύμπιοσ.

Ἐπεύθυνοσ-Διευθυντής: Ἄνδρ. Μιτσιδης, Δρ Θεολ. καί Δρ Φιλολ.

Γραφεῖα: Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου, Λευκωσία, τηλ. 430696, fax 432470.

Ἐτήσια συνδρομή: Γιά τήν Κύπρο: Κ£5.—

Γιά τήν Ἑλλάδα: Δρχ. 3.000.—

Γιά τό Ἐξωτερικό: Κ£8.—ἢ \$15.—

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Χωρεπισκόπου Τριμυθοῦντοσ Βασιλείου, Ἰδιαίτερα ποιμαντικά προβλήματα στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία	99
Κωστή Κοκκινόφτα, Οἱ Κύπριοι μοναχοί τοῦ Σινᾶ Ἀρχιεπίσκοποσ Μακάριοσ (1545 - 1547) καί Ἀρχιμανδρίτησ Ἀνδρόνικοσ Βρυωνίδησ (1885-1951)	111
Ἄντωνη Στυλιανᾶκη, Ὁρθοδοξία καί Ἐνωμένη Εὐρώπη	121
Ἐκλογή νέου Πατριάρχη Ἀλεξανδρείασ	123
Ἡ ἐπέτειοσ τῆσ 25ησ Μαρτίου 1821	133
Ἐκδόσεισ	136
Χρονικά	137

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τοῦ Χωρεπισκόπου Τριμυθοῦντοσ
κ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

Εἰσάγοντεσ τήν ἀνακοίνωση αὐτή στίσ ἐργασίεσ τοῦ Σεμιναρίου⁽¹⁾, θά λέγαμε, ὡσ γενική παρατήρηση γιά τό κεντρικό θέμα περί τῆσ σύγχρονησ ποιμαντικήσ διακονίασ τῆσ Ἐκκλησίασ, ὅτι ὁ σκοπόσ καί τό ἀντικείμενό τῆσ σέ κάθε ἐποχή εἶναι ὁ ἴδιοσ ὁ ἄνθρωποσ καί ἡ σωτηρία του. Αὐτή τήν εὐθύνη ἔχει μεταβιάσει ὁ ἰδρυτήσ τῆσ Ἐκκλησίασ πρόσ τοῦσ ποιμένες, ὑπεύθυνουσ καί συνεχιστέσ τοῦ ἔργου τῆσ σωτηρίασ, τήν ὁποία ἐγκαινίασε ὁ Χριστόσ, ὡσ ὁ κατ' ἐξοχήν Ποιμένασ, μέ τό καθόλου ποιμαντικό του ἔργο, καθώσ καί μέ τήν προσφορά τῆσ ἴδιασ τῆσ ζωῆσ του, μέ τή σταυρική του θυσία, σύμφωνα καί μέ ὅσα βεβαιώνει: «Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμήν ὁ καλόσ. Ὁ ποιμήν ὁ καλόσ τήν ψυχήν αὐτοῦ τίθησιν ὑπέρ τῶν προβάτων αὐτοῦ» (Ἰωάν. 10,11). Ὅποιαδήποτε προβλήματα καί ἄν ἀντιμετωπίζονται, δέν ἀλλοιώνουν τό μοναδικό αὐτό σκοπό τῆσ ποιμαντικήσ διακονίασ. Ἡ ποιμαντική τῆσ Ἐκκλησίασ ὀφείλει νά εἶναι προσωπική, ὅπωσ προσωπική εἶναι καί ἡ προσφερόμενη σωτηρία. Τά προβλήματα κάθε ἐποχῆσ ἀποτελοῦν πρόκληση πρόσ τήν Ἐκκλησία γιά ἀνεύρεση νέων μεθόδων, νέων τρόπων καί νέου ποιμαντικοῦ σχεδιασμοῦ γιά τήν ἐκπλήρωση τῆσ ἀποστολήσ τῆσ Ἐκκλησίασ ἐντόσ τοῦ κόσμου. Ὁ Καθηγητήσ Γεώργιοσ Μαντζαρίδησ διαπιστώνει, ὅτι, «γιά νά μπορέσει ἡ Ἐκκλησία ν' ἀναδιαρθρωθεῖ σωστά καί ν' ἀνταποκριθεῖ στίσ ἀνάγκεσ τῆσ σύγχρονησ κοινωνίασ, χρειάζεται νά λάβει ὑπ' ὄψη τῆσ τῆ σύγχρονη κοινωνική κατάσταση» («Ἡ ζωή τῆσ Ἐκκλησίασ μπροστά στίσ σύγχρονεσ κοινωνικέσ ἐξελίξεισ». Στό συλλογικό ἔργο: «Ἐνορία. Πρόσ μία νέα ἀνακάλυψή τῆσ», σελ. 73).

Ἡ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία ὀφείλει νά ἔχει τήν ποιμαντική εὐαισθησία, ὥστε νά ἐντοπίζει τά ποιμαντικά προβλήματα καί νά δίδει τήν ὀρθή λύση. Ἡ λύση δέν θά πρέπει νά ἔχει τό χαρακτήρα τῆσ λύσεωσ ἢ τῆσ διεξόδου ἀπό τά προβλήματα ἑνός ὁποιοδήποτε ἄλλου ὀργανισμοῦ μέ

1. Ἡ ἐργασία αὐτή εἶναι συμβολή στό ἐτήσιο Θεολογικό Μεταπτυχιακό Σεμινάριο τοῦ Ὁρθόδοξου Κέντρο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στό Σαμπεζύ τῆσ Γενεύησ, ἀπό 23 Σεπτεμβρίου ἕωσ 4 Ὀκτωβρίου 1996. Τό γενικό θέμα τοῦ Σεμιναρίου ἦταν: «Ἡ σύγχρονη ποιμαντική διακονία τῆσ Ἐκκλησίασ».

κοσμικά κριτήρια και δομή, αλλά να απορρέει από τη φύση της Έκκλησίας, ή οποία είναι θεανθρώπινος οργανισμός, και να είναι το αποτέλεσμα της εμπνεύσεως και του φωτισμού του Αγίου Πνεύματος. Η Αποστολική Σύνοδος της Ιερουσαλήμ, πράγματι, με αυτό το πνεύμα είχε αντιμετωπίσει τα αναφερόμενα τότε προβλήματα των σχέσεων των Ιουδαίochριστιανών και των εξ Εθνών Χριστιανών, καθώς και του καθ' ημέραν βίου των πιστών. Έγραφε, λοιπόν, προς τους Χριστιανούς της Αντιοχείας, ότι «έδοξε γάρ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν μηδὲν πλέον ἐπιθέσθαι ὑμῖν βάρος πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε» (Πράξ. 15,28-29). Η απόφαση αυτή της Αποστολικής Συνόδου δεν έχει σημασία μόνο για τη μετέπειτα εξέλιξη και ιστορική συνέχεια της ζωής της Έκκλησίας, αλλά θέτει επίσης τα κριτήρια αντιμετώπισης των αναφερόμενων κατά καιρούς ποιμαντικών προβλημάτων. Η Έκκλησία πρέπει, πρώτον, να χαρακτηρίζεται από την ετοιμότητα να παρέχει λύσεις, ποιμαντικά ωφέλιμες για τους πιστούς, και, δεύτερον, να έχει το θάρρος, την αυτοπεποίθηση, ή, επί τό θεολογικώτερον, τη βεβαιότητα της παρουσίας και της καθοδηγήσεως του Αγίου Πνεύματος στην ποιμαντική της διακονία. Άλλωστε, αυτό αποτελεί και την εκκλησιαστική εμπειρία διά μέσου των αιώνων, ἐφ' ὅσον καὶ οἱ Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων προέτασαν πρὶν ἀπὸ κάθε συνοδικῆς ἀπόφαση τὴν ἀνωτέρω φράση τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου.

Η παρούσα εισήγηση με θέμα τὰ «Ἰδιαίτερα ποιμαντικὰ προβλήματα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας» δὲν δύναται νὰ ἔχει «ἐπιστημονικὸ» χαρακτήρα μιᾶς μελέτης ἢ ἐνὸς δοκιμίου, γιατί δὲν στηρίζεται οὔτε σὲ προϋπάρχουσα βιβλιογραφία, οὔτε σὲ προηγούμενη συστηματικὴ ἔρευνα ἐκκλησιαστικῆς μορφῆς, κοινωνιολογικῆς ὑφῆς ἢ θεολογικῆς ἐμβαθύνσεως. Ἀποτελεῖ μία ἀπλή παρατήρηση καὶ σύντομη περιγραφή ὀρισμένων ἀπὸ τὰ φαινόμενα προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετωπίζουν οἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες, ἄλλοτε κοινὰ καὶ ἄλλοτε ἰδιάζοντα. Ἄλλωστε, τὰ σύγχρονα τεχνολογικὰ μέσα ἐνημερώσεως καὶ εὐκόλης μετακινήσεως ἔχουν καταστήσει τὸν κόσμον μία μικρὴ κοινότητα, ὥστε τὰ περισσότερα κοινωνικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν καὶ τὰ ποιμαντικὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας, νὰ εἶναι περίπου κοινὰ γιὰ ὅλες τὶς Ἐκκλησίες. Μόνο ὁ ἰδιάζων χαρακτήρας τῶν ὀρθόδοξων λαῶν ἔναντι τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν προσδίδει ἰδιαιτερότητα στὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερο τρόπο ποιμαντικῆς ἀντιμετωπίσεώς τους. Ἡ ποιμαντικὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἀσκεῖται ἐντὸς τῆς σύγχρονης κοινωνίας, ἢ ὁποῖα δημιουργεῖ καὶ τὰ διάφορα κοινωνικὰ προβλήματα. Ἐτσι, ἡ ἐξέταση τῶν προβλημάτων θὰ συστηματοποιηθεῖ σὲ τρεῖς κυρίως τομεῖς:

(α) προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὸ ὀρθόδοξο πλήρωμα καὶ τὴν ποιμαντικὴ τῆς σωτηρίας τῶν προσώπων,

(β) προβλήματα, τὰ ὁποῖα δημιουργήθηκαν στὶς Ἐκκλησίες τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτώση τῆς κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας, καὶ

(γ) προβλήματα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας προκαλούμενα ἀπὸ τὴν συνύπαρξή της με τὶς ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ Ἐθνοκεῖες στὸν κόσμον.

Θὰ μπορούσε νὰ αὐξηθεῖ ὁ κατάλογος τῶν προβλημάτων, ἂν περιλαμβάναμε σ' αὐτὸν τὰ προβλήματα τῆς Ὁρθόδοξου Διασποράς. Αὐτὰ, ὅμως, δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν κατὰ τρόπο ἰδιαίτερο, γιατί οἱ ἀρχές, οἱ ὁποῖες ἰσχύουν γιὰ τὶς χώρες με ἀμιγῆ ὀρθόδοξο πληθυσμὸ, ἰσχύουν, κατὰ κανόνα, καὶ γιὰ τοὺς Ὁρθόδοξους τῆς Διασποράς, ἐκτὸς βεβαίως ὀρισμένων ἰδιαιτεροτήτων.

Ἐντοπισμὸς καὶ περιγραφή σύγχρονων ποιμαντικῶν προβλημάτων.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν παράθεση τῶν ἀνωτέρω εἰσαγωγικῶν ἀρχῶν θὰ καταβληθεῖ προσπάθεια ἐντοπισμοῦ καὶ περιγραφῆς τῆς φύσεως μερικῶν ἀπὸ τὰ σύγχρονα ποιμαντικὰ προβλήματα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Στὴ στρατηγικὴ λύσεως ἐνὸς προβλήματος πρῶτιστο βῆμα εἶναι ὁ ἐντοπισμὸς, ἢ γνώση καὶ ἡ περιγραφή τοῦ προβλήματος. Πρὶν, ὅμως, προχωρήσουμε στὴν περιγραφή τῶν προβλημάτων αὐτῶν, θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε, ἐπίσης, ὅτι ἡ σύγχρονη ποιμαντικὴ διακονία δὲν εἶναι καὶ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ξένη πρὸς τὴν προηγούμενη ποιμαντικὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἴχνη τῆς ποιμαντικῆς διακονίας τοῦ παρελθόντος συνεχίζουν νὰ χρωματίζουν, ἄλλοτε με ἔντονα, ἄλλοτε με ἀλλοιωμένα χρώματα τὸ σύγχρονο βίον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐτσι, στοιχεῖα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς παραδόσεως δημιουργοῦν ποιμαντικὸ προβληματισμὸ καὶ χρῆζουν περαιτέρω ἐμβαθύνσεως καὶ μελέτης.

(α) Ποιμαντικὰ προβλήματα τῶν Ὁρθόδοξων πιστῶν.

Πρῶτο χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ ἐν χρήσει γλώσσα τῆς λατρείας τόσο στὶς Ἑλληνόφωνες, ὅσο καὶ στὶς Σλαβόφωνες Ἐκκλησίες. Ἡ ἐν χρήσει λειτουργικὴ τους γλώσσα εἶναι τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα μιᾶς συγκεκριμένης ἱστορικῆς περιόδου. Ἡ γλωσσικὴ, ὅμως, ἐξέλιξη τῶν διαφόρων ἐθνικῶν γλωσσῶν, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ὀδήγησε στὴ γλωσσικὴ ἀπομάκρυνση πολλῶν Ὁρθόδοξων λαῶν ἀπὸ τὴν λειτουργικὴ τους γλώσσα. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία στὴν ἱστορικὴ ποιμαντικὴ της διακονία δὲν εἶχε κανένα ἐνδοιασμὸ χρήσεως τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν. Ἀκόμα καὶ σήμερον τὰ λειτουργικὰ κείμενα μεταφράζονται καὶ τίθενται σὲ χρῆση τόσο στὶς νεώτερες εὐρωπαϊκῆς γλώσσες (Ἀγγλική, Γαλλικὴ, Γερμανικὴ), ὅσο καὶ στὶς γλώσσες τῶν λαῶν τῆς ἱεραποστολῆς στὴν Ἀφρικὴ καὶ στὴν Ἄπω Ἀνατολή. Ἐν τούτοις, παρατηρεῖται μιὰ δυσκολία, ἢ ὁποῖα φθάνει μέχρι τὴν ἀπόλυτη ἀπόρριψη τῆς χρήσεως π.χ. τῶν Νέων Ἑλληνικῶν ἢ τῆς Νέας Ρωσσοικῆς στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας. Γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξία τὸ πρόβλημα καθίσταται ὀσημέραι ὀξύτερο, ἐνεκα τῆς καταργήσεως στὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία τῆς διδασκαλίας τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης. Γιὰ τὴ Σλαβόφωνη Ὁρθόδοξία ἢ κατὰστασις δὲν εἶναι εὐτυχέστερη. Ἡ λειτουργικὴ Σλαβωνικὴ γλώσσα εἶναι τελείως ξένη πρὸς τὶς ἐθνικῆς γλώσσες,

Ρωσική, Σερβική κ.λ.π.

Ἡ ἀντιμετώπιση μὲ σχετική δυσπιστία τῆς χρήσεως τῶν νεωτέρων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας ἐμπεριέχει τὴν ὑποψία ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὴν Παράδοση. Αὐτὸ καθίσταται ἐπίσης φανερό ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς μὴ παραγωγῆς νέων λειτουργικῶν κειμένων στὶς παραδοσιακὰ ὀρθόδοξες γλώσσες, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν περιορισμὸ μόνον στὴ μετάφραση ὅλων τῶν λειτουργικῶν κειμένων καὶ στὶς σχετικὰ νεώτερες γλώσσες. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἔχει καὶ ἀρνητική, ἀλλὰ καὶ θετική ὄψη. Εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀρνητικό, γιατί δέν παρέχει τίς εὐκαιρίες ἀνανεώσεως καὶ ἐμπλουτισμοῦ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς καὶ γραμματείας. Ἡ μόνη παραγωγή νέων ἀκολουθιῶν εἶναι αὐτὴ τῆς συνθέσεως ἀκολουθιῶν τῶν νεοφανῶν Ἁγίων ἢ τῆς συμπληρώσεως παλαιῶν ἀκολουθιῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ πιστὴ ἀντιγραφή τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ παρελθόντος. Ἀφ' ἑτέρου, ὅμως, εἶναι καὶ θετική ἢ ἐμμονὴ στὴ λειτουργικὴ παράδοση, γιατί διατηρεῖ τὴ λειτουργικὴ ἐνότητα τῶν Ὀρθόδοξων λαῶν καὶ καθίσταται φορέας ἐνότητος τῆς πίστεως. Εἶναι γεγονός, ὅτι ἤγε νῦν ἔχουσα κατάσταση δημιουργεῖ ὀξύ πρόβλημα κατανόσεως τῶν λειτουργικῶν κειμένων ἀπὸ τὴν πλειοψηφία τῶν πιστῶν. Ὅμως, τὸ πρόβλημα δέν εἶναι μόνον τῆς παρουσίας γενεᾶς. Ἦδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, συγγραφῆς λειτουργικῶν κειμένων, οἱ πιστοὶ ζητοῦσαν τὴν ἐρμηνεία τῶν λεγομένων καὶ τῶν δρωμένων, γιατί, ὅπως καὶ σήμερα, ἔτσι καὶ τότε καὶ σὲ κάθε ἐποχῇ, ἡ κατανόηση δέν εἶναι μόνον πρόβλημα γλώσσης, ἀλλὰ καὶ θεολογικῶν νοημάτων, ὄρων καὶ συμβολικῶν πράξεων, ἀκατανοήτων ἀπὸ τοὺς μὴ μυημένους, ἢ καὶ ἀγνοίας τῶν πηγῶν τῆς λατρείας, ὅπως τῶν Ἁγίων Γραφῶν.

Ἡ προσέγγιση αὐτὴ τοῦ ζητήματος ἀποτελεῖ τὴ συνεχῆ ἐπιχειρηματολογία τῶν πιστῶν πρὸς τὴν ποιμαίνουσα Ἐκκλησία, ἢ ὅποια καλεῖται νὰ δώσει μίαν ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἢ Ἐκκλησίας δέν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀγνοήσῃ καὶ ἄλλους ἐξωγενεῖς παράγοντες, οἱ ὅποιοι ἐπιδρῶν καὶ καθιστοῦν τὸ πρόβλημα ὀξύτερο. Οἱ προηγούμενες γενεές τῶν πιστῶν δέν χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἐξύψωση τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου ὅλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων, ὅπως σήμερον. Ὅμως, ἡ παρακολούθηση τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν δέν βασιζόταν τόσο στὴν κατανόηση, ὅσο στὴ βιωματικὴ ἐμπειρία, ἢ στὸν ἐθισμό. Ἡ σύγχρονη ἐποχὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ δύο ἀλληλοσυγκρουόμενα φαινόμενα. Πρῶτον, ὡς ἐποχὴ τεχνοκρατούμενη καὶ λογικοκρατούμενη, ἀπαιτεῖ τὴν διὰ τῆς λογικῆς κατανόηση τοῦ περιεχομένου τῶν λειτουργικῶν κειμένων. Αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση δέν εἶναι παράλογος, γιατί ἡ βιωματικὴ ἐμπειρία τῆς πίστεως καὶ τῆς λατρείας ἀρχίζει μὲ τὴν κατανόηση διὰ τοῦ λόγου τοῦ περιεχομένου τῆς «λογικῆς λατρείας». Δεύτερον, παρὰ τὴν ἐξύψωση τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου ὅλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων, παρατηρεῖται μίαν πτώχευση τοῦ λόγου, στὴν ὁποία ἔχουν συμβάλῃ τόσο οἱ σύγχρονοι προσανατολισμοὶ τῆς παιδείας στὸν τεχνολογικὸ τομέα σὲ βάρος τῆς κλασσικῆς παιδείας, ὅσο καὶ τὰ

μέσα ἐνημερώσεως, κυρίως ἢ τηλεόραση, ἢ ὅποια ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχει ἀπομακρύνῃ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία, δημιουργώντας μίαν νέα μορφή ἀναλφαβητισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ, παρὰ τὴν ἀκατάσχετη χρήση τοῦ λόγου στὴν τηλεόραση, αὐτὴ συνέβαλε στὴν πτώχευση τῆς χρήσεως τοῦ καθημερινοῦ λόγου, περιορίζοντας στὸ ἐλάχιστο τὸ λεξιλόγιο συνεννοήσεως, κατὰ κύριο λόγο, τῶν νέων μεταξύ τους. Ἡ γλώσσα τῆς καθημερινῆς ἐπικοινωνίας τείνει νὰ μεταβληθεῖ σὲ γλώσσα διαφημίσεως.

Ἡ πρόταση λύσεως τοῦ ποιμαντικοῦ αὐτοῦ προβλήματος δέν εἶναι εὐκόλη, οὔτε καὶ ἄμεση, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ μακροχρόνια ποιμαντικὴ προσπάθεια καὶ σχεδιασμὸ. Ἡ ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας πρέπει, πρῶτον, νὰ ἐπικεντρωθεῖ στὴ διδασκαλία γιὰ μίαν ὄχι ἀπλὴ νοητικὴ κατανόηση τοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ στὴ βιωματικὴ ἐμπειρία τῆς λατρείας. Αὐτὸ δέν ἀποκλείει τὴν χρήση τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων γιὰ τὴν ὑπηρεσία τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς καὶ πάλιν τὴν ἀλόγιστη χρήση καὶ συνεχῆ ἀλλαγὴ, ἢ ὅποια θὰ ἐπιφέρει τὴ σύγχυση καὶ τὸ λειτουργικὸ χάος. Δεύτερον, σχετικὴ ὑπέρβαση τῆς δυσκολίας μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ μὲ τὴν, κατὰ τὸ μεγαλύτερο τρόπο, ἐνεργὸ συμμετοχὴ τῶν πιστῶν στὴ λειτουργικὴ πράξη, γεγονός τὸ ὅποιο θὰ δημιουργήσῃ τὴν ἄμεση ἐπαφὴ τους μὲ τὰ κείμενα καὶ τὸν ἐθισμό τους μὲ αὐτὰ. Τρίτον, ἡ κατηχητικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας δέν πρέπει νὰ ἀγνοεῖ αὐτὸν τὸ ζωτικὸ τομέα τῆς λειτουργικῆς ζωῆς, ἀλλὰ νὰ κάνει συνεχῆ διδασκαλία καὶ εἰσαγωγὴν στὰ λειτουργικὰ κείμενα, καθιστώντας φανερὴ τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία πού ἔχουν γιὰ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεό. Ὁ ἐθισμὸς τῶν πιστῶν μὲ τὰ λειτουργικὰ κείμενα, ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ βοηθήσῃ στὴν κατανόηση καὶ συμμετοχὴ, ἀφ' ἑτέρου δέ θὰ δημιουργήσῃ τίς μακρόπνοες προϋποθέσεις γιὰ μίαν ἴσως ἐκ τῶν ὑστέρων δημιουργία νέων λειτουργικῶν κειμένων, ἀναλόγων πρὸς τίς ποιμαντικὲς ἀνάγκες κάθε ἐποχῆς, ὅπως συνέβαινε κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες, περίοδο διαμορφώσεως τῆς λειτουργικῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας. Τέταρτον, ἔμμεσα, μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἢ Ἐκκλησία συμβάλλει στὴν ἐξύψωση τοῦ πνευματικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ἐπιπέδου τῶν πιστῶν καὶ καθίσταται φορέας ἐνός ἀνεκτίμητου ἐθνικοῦ κεφαλαίου, χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ ἀποτελεῖ πρώτιστη ποιμαντικὴ φροντίδα.

Δεύτερο, συναφές πρὸς τὸ προηγούμενο ζήτημα εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς στὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸ δέν ἀποτελεῖ πρόβλημα ποιμαντικῆς ἰδιαιτερότητας μόνον γιὰ τὴν Ὀρθόδοξο Ἐκκλησία. Εἶναι γνωστὴ ἡ μείωση κατὰ κατακόρυφο τρόπο τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συμμετεχόντων στὶς λατρευτικὲς συνάξεις ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἐρμηνεύεται κατὰ ποικίλους τρόπους. Ὀφείλεται στὴν ἀλλαγὴ τρόπου ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, στὴ μετακίνηση τῶν πληθυσμῶν ἀπὸ τὴν ἐπαρχία πρὸς τίς μεγαλουπόλεις, στὴν οἰκονομικὴ ἀναδιάρθρωση τῶν κοινωνιῶν, στὸ φαινόμενο τῆς ἐκκοσμικεύσεως, στὴν ἀλλαγὴ καὶ ἀλλοτρίωση τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων πολλῶν ὀρθόδοξων κοινωνιῶν ἐξ αἰτίας τῆς τουριστικῆς βιομηχανίας κ.λ.π. Ἐπαφίεται στὴν ποιμαντικὴ

δραστηριότητα των ποιμένων κάθε ένορίας, καθώς και στό γενικώτερο ποιμαντικό σχεδιασμό και προγραμματισμό δράσεως, ώστε να προσεγγισθούν οι άνθρωποι, οι οποίοι έγιναν απόσπασμα μονάδες στη σύγχρονη κοινωνική δομή και να αποκτήσουν την προσωπική τους αξία.

Πράγματι, ο σύγχρονος άνθρωπος, ένεκα της κοινωνικής δομής και τάξεως πραγμάτων, έχει μεταβάλει τη στάση και συμπεριφορά του έναντι της πίστεως του στον υπερβατικό Θεό. Η μετάβαση από την αγροτική στη μηχανική κοινωνία συνετέλεσε, ώστε ο άνθρωπος να συνειδητοποιήσει την αυτοδυναμία του και να χειραφετηθεί από τον Θεό. Ανακαλύπτοντας την αυτοδυναμία του ο άνθρωπος κυριάρχησε και επί της φύσεως, κατά τρόπο άρνητικό, δημιουργώντας συγχρόνως και τα παρεπόμενα προβλήματα, όπως αυτό της καταστοφής του φυσικού περιβάλλοντος. Η μορφή αυτή έκκοσμικεύσεως οδηγεί προς μία ύλιστική θεώρηση του κόσμου και του ανθρώπου, η δέ μοναδική επιδίωξη είναι η απόλαυση των υλικών αγαθών. Ο απόστολος Παύλος, παρατηρώντας ανάλογα φαινόμενα έκκοσμικεύσεως και συμπεριφοράς του ανθρώπου της εποχής του, έρμηνεύει αυτά ως «συσχηματισμό» με τον κόσμο (Ρωμ. 12,2). Η έκκοσμίκευση καταστρέφει, σε τελική ανάλυση, την αξία του ανθρώπινου προσώπου, γιατί τό αποϊεροποιεί και τό οδηγεί σε ένα ατομικισμό σκληρής μορφής, στη μαζοποίηση και στη φτώχεια. Πλέον έμφανής είναι ο κίνδυνος αυτός στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις, γι' αυτό και προγράμματα, όπως αυτό της Άγγλικανικής Έκκλησίας «Η έκκοσμιευμένη πόλη» (The Secular City), είναι αναγκαία για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Τά κοινωνικά προβλήματα δημιουργούνται μέσα στις σύγχρονες κοινωνίες και απαιτούν υπεύθυνο προβληματισμό και δραστηριοποίηση, η και παρέμβαση της Έκκλησίας. Η ποιμαντική παρέμβαση της Έκκλησίας δέν περιορίζεται μόνο σε προγραμματισμό επί συνοδικής, ή Πανορθόδοξου βάσεως, ούτε, έξ άλλου, μόνο σε προσωπική ποιμαντική πρωτοβουλία, δραστηριοποίηση και εργασία, αλλά προϋποθέτει συλλογική προσπάθεια.

Η έκκοσμίκευση δέν θά πρέπει να έρμηνευθεί ως φαινόμενο, τό οποίο οδηγεί προς την εγκατάλειψη της πίστεως, αλλά αλλαγής των μορφών εκφράσεώς της. Έδω έγκειται η ποιμαντική ευθύνη της Έκκλησίας και της Θεολογίας γενικώτερα να μεταβάλει τις νέες έκκοσμιευμένες μορφές του κόσμου σε τρόπους ύγιους εκφράσεως της πίστεως. Όμως, δέν είναι πλέον βέβαιο, ότι πρέπει να όμιλούμε από τοϋδε και στό έξής περί έκκοσμίκευσης. Είναι φανερό, πώς τις τελευταίες δύο δεκαετίες παρατηρείται τό αντίθετο φαινόμενο της απο-έκκοσμικεύσεως και της επιστροφής της θρησκευτικότητας. Αυτό αφ' ενός μέν βεβαιώνει την άποψη, ότι η έκκοσμίκευση δέν σημαίνει την απομάκρυνση από τό θείο και αφ' έτέρου ότι η έκκοσμίκευση ως τρόπος συμπεριφοράς απέναντι στό θρησκευτικό συναίσθημα δέν ίκανοποιεί τον άνθρωπο. Πράγματι, η εμφάνιση των πολλαπλών παραθρησκευτικών κινημάτων είναι ένδεικτική αυτού του γεγονότος και αποτελεί πρόσκληση και πρόκληση προς τις Έκκλησίες να άσκήσουν τό ποιμαντικό έργο του εύαγγελισμού, άπαλλαγμένου από

τά φαινόμενα του θρησκευτικού φανατισμού, του σεκταρισμού και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, προσφέροντας προσωπική ταυτότητα στον άνθρωπο, ο οποίος αισθάνεται ως να ζεί μόνος στην έρημο του κόσμου χωρίς βοήθεια και χωρίς πνευματικό προσανατολισμό. Τό έλλειπές ποιμαντικό έργο της Έκκλησίας δημιουργεί πνευματικό κενό, τό οποίο, κατά μεσσιανικό τρόπο, έρχονται να πληρώσουν, δήθεν, οι ποικίλες παραθρησκευτικές ομάδες.

Όσον άφορα ειδικώτερα τις όρθόδοξες κοινωνίες, η έκκοσμίκευση δέν έχει λάβει ποτέ την ίδια μορφή, όπως στις κοινωνίες και χώρες, όπου κυριαρχούν οι άλλες χριστιανικές όμολογίες. Η είδοποιός διαφορά έγκειται στη σχέση της Όρθόδοξου Έκκλησίας με τό Έθνος. Είναι γνωστή η άλληλουχία μεταξύ Όρθόδοξου Έκκλησίας και Έθνους, σε σημείο ώστε να μη είναι φανερό αν η Έκκλησία στηρίζει τό Έθνος ή τό Έθνος την Έκκλησία. Έξ αυτού του γεγονότος τό φαινόμενο της έκκοσμικεύσεως δέν κατόρθωσε ποτέ να περιθωριοποιήσει την Όρθόδοξη Έκκλησία, αλλά περιορίστηκε είτε σε άτομικό επίπεδο είτε σε χώρους και ομάδες, ιδεολογικά αντίθετες προς την Έκκλησία. Τό φαινόμενο των Έκκλησιών των πρώην κομμουνιστικών χωρών είναι ένδεικτικό. Παρά την πολυετή προπαγάνδα έναντιον της Έκκλησίας και της πίστεως, η Έκκλησία συνεχίζει να αποτελεί ισχυρή πνευματική δύναμη και πολλές φορές ρυθμιστή και των πολιτικών πραγμάτων. Με αυτό δέν ίσχυριζόμαστε, ότι η έκκοσμίκευση, η οποία προκλήθηκε από την κομμουνιστική ιδεολογία και άθεϊστική προπαγάνδα, δέν είναι σοβαρή και ότι δέν θά πρέπει να τύχει της δέουσας ποιμαντικής φροντίδας της Έκκλησίας. Έπιπρόσθετα προς τις πίο πάνω παρατηρήσεις, τό γεγονός της παρουσίας και συνεχούς αύξήσεως των νέων στη λειτουργική ζωή της Έκκλησίας δέν πρέπει να αποτελεί στοιχείο επαναπαύσεως και θριάμβου, αλλά αύξήσεως της ποιμαντικής διακονίας των νέων.

Τρίτος κύκλος ποιμαντικών προβλημάτων είναι τά ποικίλα κοινωνικά προβλήματα. Όρισμένα από τά πίο κάτω ποιμαντικά προβλήματα εμφανίζονται ίσως άκόμα όξύτερα στις δυτικές κοινωνίες και ήπιώτερα στις άμιγώς Όρθόδοξες κοινωνίες. Όμως, δέν παύουν να άπασχολούν και την ποιμαντική της Όρθόδοξου Έκκλησίας, έφ' όσον οι άρνητικές επιπτώσεις όλων των κοινωνικών αυτών προβλημάτων είναι έμφανείς και άπασχολούν την ποιμαντική των Όρθόδοξων Έκκλησιών. Η νέα τάξη πραγμάτων δέν έλυσε τό πρόβλημα της παλαιάς μορφής φτώχειας, άλλ' αντίθετως δημιούργησε μία νέα μορφή φτώχειας, γιατί δέν επιτυγχάνεται ο δίκαιος καταμερισμός των αγαθών. Άλληλένδετο με τό πρόβλημα αυτό είναι εκείνο της άνεργίας, κυρίως μεταξύ των νέων. Έξ αυτού του γεγονότος, οι νέοι σήμερα αισθάνονται άπογοήτευση τόσο από την κοινωνική συμπεριφορά απέναντί τους, όσο και από την ίδια τη ζωή, γιατί δέν τους παρέχεται η δυνατότητα να ανακαλύψουν τό νόημά της. Ως έπακόλουθο των άνωτέρω, εμφανίζεται τό πρόβλημα των περιθωριοποιημένων, των άστέγων και της μοναξιάς στις μεγαλουπόλεις, ένεκα της άδυναμίας μεγάλης μερίδας ανθρώπων να άνταποκριθούν στις απαιτήσεις της

καταναλωτικής κοινωνίας. Αυτά και άλλα κοινωνικά προβλήματα δημιουργούν άλυσίδα αντιδράσεων, όπως αύξηση της εγκληματικότητας, των ναρκωτικών, των αυτοκτονιών, της ξενοφοβίας κ.ά.

Η ένορία αποτελεί τό κέντρο αντιμετώπισης όλων αυτών των σύγχρονων κοινωνικών ποιμαντικών προβλημάτων. Η ένορία αποκαλύπτει τήν αλήθεια της Έκκλησίας και τήν παρουσία της εντός του κόσμου και έδω έγκειται ό προφητικός και ποιμαντικός χαρακτήρας της Έκκλησίας και των ποιμένων της νά ανταποκριθούν στις σύγχρονες προκλήσεις μέ αποτελεσματικότητα και πειστικότητα. Βέβαια, τά αποτελέσματα ενός ποιμαντικού έργου, ανάλογου προς τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες και απαιτήσεις, δέν πρέπει νά αναμένονται θεαματικά, γιατί αυτό απαιτεί μακρόπνοη προοπτική. Δέν πρέπει, όμως, έξ άλλου, νά δημιουργεί απογοητεύσεις. Πρώτη προϋπόθεση μιās καρποφόρου ποιμαντικής διακονίας είναι οί ίδιοι οί ποιμένες. Γνωρίζουμε, από τή μακρόχρονη ποιμαντική παράδοση της Έκκλησίας, ότι, όπου υπάρχουν ποιμένες φωτισμένοι και κάτοχοι των χαρισμάτων του Άγίου Πνεύματος και μέ ζήλο ποιμαντικό, τότε ή έπιτυχία είναι βέβαιη. Τό δεδομένο αυτό δέν έχει μεταβληθεί και δέν θά μεταβληθεί σέ οποιαδήποτε έποχή και αν ασκείται τό ποιμαντικό έργο. Δεύτερη προϋπόθεση είναι ή οργάνωση του ποιμαντικού έργου γύρω από τούς κεντρικούς άξονες της άποστολής της Έκκλησίας εντός του κόσμου. Οί άξονες αυτοί είναι, κατά κύριο λόγο, ή θεία λατρεία, ή διδασκαλία του λόγου του Ευαγγελίου και ή ποιμαντική διακονία. Δέν θά έπεκταθούμε σέ μία λεπτομερή ανάλυση των τριών αυτών διαστάσεων του ένοριακού έργου, γιατί δέν είναι ό σκοπός μας. Έπιγραμματικά θά σημειώναμε για τό πρώτο θέμα της λατρείας, ότι ή άποστολή της Έκκλησίας δέν πρέπει νά περιορισθεί ούτε μόνο στη λειτουργική ζωή, αλλά ούτε και νά μεταβληθεί σέ ένα κοινωνικό άκτιβισμό. "Όπως ό Χριστός δίδαξε και πρόσφερε και τόν έπιούσιο άρτο στους ανθρώπους πού τόν άκολουθήσαν, τό ίδιο και ή Έκκλησία καλείται νά μή λησμονήσει τις δύο αυτές σημαντικές όψεις της άποστολής της.

Η ένορία είναι τό έπίκεντρο της μυστηριακής ζωής, όπου τελούνται τό μυστήριο της θείας Ευχαριστίας και τά λοιπά μυστήρια, της Έξομολογήσεως και όλων εκείνων των Μυστηρίων, μέ τά όποια ή ζωή του κάθε ανθρώπου μεταμορφώνεται σέ ζωή Χριστού και αγιάζεται. Ο π. Γεώργιος Μεταλληνός, στό βιβλίο του «Ένορία», σημειώνει, ότι τό ποιμαντικό έργο της Έκκλησίας αναπτύσσεται εντός τριών έγγεγραμμένων κύκλων. Πρώτος και μικρότερος κύκλος είναι αυτός της ένορίας. Δεύτερος κύκλος, ό όποιος έγγράφει τόν πρώτο, είναι τό σύνολο των εκκοσμικευμένων χριστιανών, προς τούς όποιους άπευθύνεται ή ποιμαντική διακονία της ένορίας. Τρίτος, τέλος, και μεγαλύτερος κύκλος, ό όποιος έγγράφει τούς δύο προηγούμενους, είναι τό σύνολο του σύγχρονου κόσμου, απ' όπου πηγάζουν τά κοινωνικά προβλήματα και έπηρεάζουν τή ζωή των πιστών και των ανθρώπων στο σύνολό τους (σελ. 102-103). Θά πρέπει, έπιπρόσθετα, νά προσεχθεί, ώστε ή ποιμαντική της Έκκλησίας νά μή περιορισθεί μόνο σέ όσους συμμετέχουν στις λατρευτικές συνάξεις της Έκκλη-

σίας και νά παύσει ή ισχύς του αυτονόητου. Δέν αποτελεί πλέον αυτονόητο δεδομένο, ότι όλοι οί πιστοί θά προσέλθουν από μόνοι τους στην Έκκλησία για νά ζητήσουν τήν ποιμαντική της φροντίδα και συμπάρασταση.

Η Όρθόδοξη Έκκλησία έχει έπίγνωση, ότι είναι διδάσκουσα Έκκλησία. Στο θέμα της διδασκαλίας παρατηρούνται πλείστες όσες όψεις. Μία από τις σημαντικώτερες είναι αυτή της μεταδόσεως του μηνύματος του Ευαγγελίου μέ τρόπο πού νά γίνει άποδεκτό και κατανοητό από τό σύγχρονο άνθρωπο. Αυτό αφορά τόσο στο έπ' Έκκλησίας κήρυγμα, όσο και στην κατήχηση προς τούς νέους. Τό κήρυγμα δέν θά πρέπει πλέον νά αποτελεί μία άκατάσχετη πολυλογία μέ ήθικιστικό, έπικριτικό και καυστικό περιεχόμενο. Τό μήνυμα του Ευαγγελίου του Χριστού δέν έχουμε τό δικαίωμα νά τό μεταβάλλουμε σέ προβολή των δικών μας πεποιθήσεων και εκτιμήσεων, ξένων προς τό αληθές περιεχόμενό του, αλλά νά ανακαλύψουμε τρόπους, ώστε αυτό νά καταστεί και κατανοητό και άποδεκτό από τό σύγχρονο άνθρωπο. Τό ίδιο ισχύει και για τή θρησκευτική κατήχηση προς τούς νέους, οί όποιοι είτε είναι έπηρεασμένοι άρνητικά προς τήν κατήχηση, είτε γιατί, πράγματι, ή μέθοδος προσφοράς της δέν είναι ή δέουσα, όλο και περισσότερο τούς απομακρύνει όχι μόνο από τήν κατήχηση, αλλά και από τήν ίδια τή ζωή της Έκκλησίας. Είναι, όμως, αληθές, ότι και έξ αντικειμένου, αριθμός Όρθόδοξων Έκκλησιών αντιμετώπιζουν, άλλες μέν ευμενείς κοινωνικές και νομοθετικές συνθήκες αναπτύξεως του διδακτικού και γενικώτερα του ποιμαντικού τους έργου, άλλες δέ αντιμετώπιζουν δυσμενείς κοινωνικές και νομοθετικές συνθήκες, καθώς και των σχέσεων τους μέ τό κράτος, μέ αποτέλεσμα νά παρεμποδίζεται τό έργο της διακονίας και του Ευαγγελισμού.

(β) Προβλήματα των Έκκλησιών στην Άνατολική Ευρώπη.

Η διαμορφωθείσα κατάσταση μετά τήν πτώση της κομμουνιστικής ιδεολογίας και του χωρισμού της από τήν κρατική έξουσία δημιούργησε νέα δεδομένα και νέα ποιμαντικά προβλήματα στις χώρες, όπου έπικρατούσε ή κομμουνιστική ιδεολογία. Οί Όρθόδοξες Έκκλησίες, κατά τήν περίοδο συνυπάρξεως της ιδεολογίας του κομμουνισμού μέ τό κράτος, είχαν έξαναγκασθεί νά περιορίσουν τήν ποιμαντική τους δραστηριότητα στο έλάχιστο δυνατό, δηλαδή στην τέλεση των ιερών Άκολουθιών και στην έπ' Έκκλησίας διδασκαλία. Άποτελέσματα της καταστάσεως αυτής ήσαν: (α) ή συνεχής μείωση του αριθμού των προσερχομένων στις τάξεις του ιεροϋ κλήρου, (β) ό σταδιακός ύποβιβασμός του έπιπέδου των θεολογικών σπουδών, (γ) ή καταστροφή των ιερών ναών και άλλων εκκλησιαστικών ιδρυμάτων ποιμαντικής διακονίας, (δ) ή άφαίρεση των οικονομικών δυνατοτήτων από τήν Έκκλησία, ώστε να διασφαλίσει τήν ποιμαντική της δραστηριότητα, και (ε) ή καταστροφή των συνειδήσεων μεγάλου αριθμού νέων, κυρίως των γενεών εκείνων, οί όποιες ύπέστησαν τήν προπαγάνδα του άθεϊσμού.

Ἐπειτα ἀπό τήν πτώση τῆς κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας, ἡ Ἐκκλησία ἀποκαταστάθηκε ὡς πνευματική δύναμη, δυναμένη νά ἐνισχύσει τήν ἀνόρθωση τῶν Ὁρθοδόξων λαῶν, καθώς καί τήν ἀνασυγκρότηση τῶν διαφόρων Ἐθνῶν. Τό τελευταῖο εἶχε καί συνεχίζει νά ἔχει τόσο θετικά, ὅσο καί ἀρνητικά ἀποτελέσματα, γιατί ἐκτός ἀπό τή βοήθεια γιά πνευματική ἀνασυγκρότηση, οἱ Ἐκκλησίες εἴτε ἐπιλέγονται ὡς τρόποι ἐκφράσεως καί διεκδικήσεως ἐθνικιστικῶν ἐπιδιώξεων, εἴτε οἱ ἴδιες ἐπιλέγουν ἐθνικιστικά μέσα γιά νά ἐπιτύχουν τήν ἀνεξαρτητοποίησή τους ἀπό προηγούμενα κέντρα ἐλέγχου. Ἐπιπρόσθετα, ἔπειτα ἀπό τήν παρασχεθεῖσα καί νομικά κατοχυρωθεῖσα θρησκευτική ἐλευθερία ἔχουν δημιουργηθεῖ ποικίλα ποιμαντικά προβλήματα:

(α) Αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι προσέρχονται στίς ἱερές Ἀκολουθίες, μέ ἀποτέλεσμα τήν μὴ ἐπάρκεια τῶν ὑπαρχόντων χώρων λατρείας. Ἔτσι, δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη δημιουργίας νέων ἐνοριῶν. Ἡ δημιουργία τους, ὅμως, προσκρούει ἀφ' ἑνός μὲν στήν ἔλλειψη προσωπικοῦ, ἱερέων, ἱεροψαλτῶν κ.λ.π., ἀφ' ἑτέρου δέ στήν οἰκονομική ἀδυναμία εἴτε ἀνεγέρσεως νέων ναῶν εἴτε ἐπιδιορθώσεως παλαιωτέρων. Ὅλες οἱ ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καθίστανται γινῶστες τῆς καταστάσεως αὐτῆς εἴτε ἀπό ἐπίσημες πληροφορίες καί αἰτήματα γιά βοήθεια, εἴτε ἀνεπισήμως μέ διάφορες ἐπιστολές ἱεραρχῶν καί κληρικῶν, μέ τίς ὁποῖες ζητεῖται βοήθεια γιά ἀνέγερση ναῶν, γιά ἀγορά ἱερῶν σκευῶν καί λειτουργικῶν βιβλίων, γιά δημιουργία Ἐκκλησιαστικῶν Σεμιναρίων κ.λ.π.

(β) Μεῖζον ποιμαντικό πρόβλημα συνιστᾶ ἐπίσης ἡ κατακόρυφη αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αἱρέσεων, τῶν παραθρησκευτικῶν ομάδων καί τοῦ προσηλυτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀσκεῖται σέ βάρος τοῦ ποιμνίου τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

(γ) Προσηλυτισμός, ἐπίσης, ἀσκεῖται καί ἀπό μερίδα Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν, καθώς καί ἀπό τή Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία.

(δ) Σοβαρό ποιμαντικό καί ἐκκλησιαστικό πρόβλημα εἶναι καί αὐτό τῆς Οὐνίας, τό ὁποῖο κινεῖται μεταξύ τῆς ἐκκλησιολογικῆς διαφορᾶς μέχρι τῶν ἐθνικιστικῶν φαινομένων, μέ ἄμεσες ἐπιπτώσεις ἐπί τῆς ποιμαντικῆς δραστηριότητος τῶν Ἐκκλησιῶν.

(ε) Δέν πρέπει, ἐπίσης, νά λησμονηθοῦν τά συσσωρευθέντα ποιμαντικά προβλήματα γιά τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία τῆς Σερβίας, ἔπειτα ἀπό τά καταστροφικά ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου στήν πρώην Γιουγκοσλαβική ἐπικράτεια.

Κατόπιν τούτων, οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καλοῦνται νά ἀναπτύξουν τό μέγιστο τῆς ποιμαντικῆς τους δραστηριότητος καί εὐθύνης, ὡς νά μὴ εἶχαν ἄλλα συσσωρευμένα προβλήματα τοῦ παρελθόντος, γιά νά δυνηθοῦν νά ἀνταποκριθοῦν στίς συνεχῶς διογκούμενες ποιμαντικές ἀνάγκες καί νά διαδραματίσουν ρόλο συνοχῆς τῶν Ἐθνῶν, ἐντός τῶν ὁποίων δραστηριοποιοῦνται. Ἡ ἐμφάνιση καί ἡ αὐξηση τῶν αἱρέσεων ἀποτελεῖ ἀπειλή γιά τή συνοχή καί τήν ὁμοιογένεια τῶν Ἐθνῶν καί οἱ Ἐκκλησίες καλοῦνται νά ἐνεργήσουν ὡς

καταλύτες τῶν διασπαστικῶν αὐτῶν φαινομένων.

(γ) Προβλήματα τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἀπό τήν ἀνάδελφη συμπεριφορά τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν καί τῶν ἄλλων Θρησκειῶν.

Ἐχει γίνει ἤδη ἀναφορά στό φαινόμενο τοῦ προσηλυτισμοῦ, τόν ὁποῖο ἀσκοῦν ἄλλες Ἐκκλησίες σέ βάρος τοῦ Ὁρθόδοξου πληρώματος. Δέν εἶναι μόνο οἱ Ἐκκλησίες τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖες ὑφίστανται αὐτή τήν ἀνάδελφη συμπεριφορά, ἀλλά ὁλόκληρος ὁ Ὁρθόδοξος κόσμος ἔχει πικρά ἐμπειρία τοῦ φαινομένου αὐτοῦ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, τόσο στούς διμερεῖς διαλόγους μέ τίς ἄλλες Ἐκκλησίες, ὅσο καί στά πλαίσια τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, θέτει πάντοτε τό πρόβλημα αὐτό ὡς ζήτημα ἀρχῆς καί ἀλληλοσεβασμοῦ τῶν συνδιαλεγόμενων μερῶν, μέ ἀπαίτηση τῆν ἄμεση παύση τοῦ προσηλυτισμοῦ, ἀπ' ὅπου καί ἂν ἀσκεῖται αὐτός. Εὐελπιστοῦμε, ὅτι ἡ προσεχῆς Συνάντηση τῆς Βραζιλίας, ἡ ὁποία ὀργανώνεται ἀπό τό Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν, οἱ συζητήσεις τῆς ὁποίας θά ἐπικεντρωθοῦν στό καίριο αὐτό θέμα, θά συμβάλει στήν παύση τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Περισσότερο, ὅμως, οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἀντιμετωπίζουν τό πρόβλημα τοῦ προσηλυτισμοῦ καί τῆς ἐξαπλώσεως τῶν διαφόρων αἱρέσεων καί νέων θρησκευτικῶν κινήματων. Καθημερινῶς, μέλη τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας καθίστανται θύματα αὐτῶν τῶν αἱρέσεων, οἱ ὁποῖες, ὄχι μόνο γιά τήν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία, ἀλλά καί γιά τό σύνολο τῶν Ἐκκλησιῶν καί τῶν συγχρόνων κοινωνιῶν, ἔχουν καταστεινῆ κοινωνική μάστιγα. Ἔτσι, στίς Θεολογικές Σχολές καί στίς Σχολές ἱερατικῆς ἐκπαιδεύσεως ἔχει εἰσαχθεῖ ἡ μελέτη τῶν συγχρόνων αἱρέσεων καί ἡ ποιμαντική ἀντιμετώπισέως τους. Πιστεύουμε, ὅτι ἡ στεῖρα πολεμική καί ὁ φανατισμός δέν φέρει τά ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Μόνο ἡ γνώση τῶν αἱρέσεων αὐτῶν, ἡ κατάλληλη ποιμαντική προετοιμασία τῶν κληρικῶν, ἡ ἐνημέρωση τῶν πιστῶν καί ἡ ἐνοριακή δραστηριοποίηση, ὥστε οἱ πιστοί νά γνωρίζουν τά οὐσιώδη τῆς πίστεως, δύνανται νά γίνουν ἀσπίδα ἀναχατίσεως τῆς ἐξαπλώσεως τῶν αἱρέσεων καί προστασίας τῶν πιστῶν ἀπό τό κοινωνικό καί θρησκευτικό αὐτό πρόβλημα.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει πρόσθετα ἕνα ἄλλο σημαντικό πρόβλημα. Μπορεῖ τά Ἡνωμένα Ἔθνη νά ἔχουν πρόσφατα κηρύξει τήν ἀνεκτικότητα ὡς τόν τρόπο συνυπάρξεως μεταξύ τῶν Θρησκειῶν τοῦ κόσμου. Φαίνεται, ὅμως, νά εἶναι μακρά ἡ ὁδός μέχρι τή συνειδητοποίηση αὐτῆς τῆς ἀρχῆς. Ἔτσι, στόν χώρο τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, καί ὄχι μόνο, ὅπου δηλαδή πληθυσμιακά τό Ἰσλάμ ὑπερέχει, πολλοί Ὁρθόδοξοι ἐξαναγκάστηκαν νά ἐγκαταλείψουν τίς προαιώνιες πατρογονικές τους ἐστίες καί νά ἀναζητήσουν ἄλλους χώρους ἀσφαλοῦς ἐπιβιώσεως. Οἱ Ἐκκλησίες, στό χώρο αὐτό, ζοῦν καθημερινῶς ἔντονο τό πρόβλημα τοῦ ποιμνίου τους, τό ὁποῖο φθίνει συνεχῶς, γιατί δέν ἐπικρατεῖ ἡ ἀνεκτικότητα, οὔτε ὑπάρχουν οἱ κατάλληλες συνθηκῆς χριστιανικῆς παιδείας καί θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

Ὡς τελευταῖο πρόβλημα, ὄχι μόνο τῆς Ὁρθοδόξου ποιμαντικῆς, ἀλλά ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν, θά ἀναφέρουμε τόν παρατηρούμενο πλουραλισμό, ἔθνικό, πολιτιστικό καί θρησκευτικό τῶν σύγχρονων κοινωνιῶν. Ἴσως τό φαινόμενο τοῦ σύγχρονου πλουραλισμοῦ νά ἀποτελεῖ ὀξύτερο καί ἰδιάζον πρόβλημα τῆς Ὁρθοδόξου Διασποράς στήν Εὐρώπη, στήν Ἀμερικανική Ἡπειρο καί στήν Αὐστραλία. Δέν θά ἀναλύσουμε τό ζήτημα αὐτό, ἀλλ' ἀπλῶς τό ἀναφέρουμε ὡς μία ἐπιπρόσθετη ἀνάγκη ποιμαντικῆς εὐαισθησίας ἀπό τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ἐπίλογος.

Θά ὀλοκληρώσουμε τήν ἀνάλυση τῶν ἰδιαζόντων ποιμαντικῶν προβλημάτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ ἕνα ἀπόσπασμα κειμένου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1986), σχετικό μέ τό θέμα μας. Στό κείμενο περὶ τῆς συμβολῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στήν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καί στήν ἄρση τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ἀξιολογεῖται, ὅτι, ἔνεκα τῆς παρακοῆς, τῆς αὐτονομῆσεως ἀπό τόν Θεό, καί τῆς ἔνεκα τούτου πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχουν οἱ διάφορες ἀτέλειες καί ἐλλείψεις στή σύγχρονη ζωή. «Ἡ ἐκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἐκκλυσίς τῶν ἡθῶν, τά παρατηρούμενα ἀρνητικά φαινόμενα εἰς μερίδα τῆς συγχρόνου νεότητος, ὁ φυλετισμός, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι καί τά τούτων ἀπότοκα κοινωνικά κακά, ἡ κατάθλιψις τῶν μαζῶν, ἡ κοινωνική ἀνισότης, ὁ περιορισμός τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τόν χῶρον τῆς ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων καί τῆς θρησκευτικῆς εἰδικώτερον ἐλευθερίας, ἥτις, εἰς τινες γνωστάς περιπτώσεις, καταπιέζεται μέχρι τοῦ σημείου παντελοῦς ἀφανισμοῦ πάσης θρησκευτικῆς ἐκδηλώσεως, ἡ οἰκονομική ἀθλιότης, ἡ ἄνισος κατανομή ἢ καί ἡ παντελής στέρησις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ὁ φυσικός μαρασμός, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζομένων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, αἱ βίαιαι μετακινήσεις, τό προσφυγικόν χάος καί αἱ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, τά προβλήματα τῶν ἐν ἐξελίξει κοινωνιῶν ἐν μέσῳ μιᾶς ἀνίσως βιομηχανοποιημένης καί τεχνοκρατουμένης ἀνθρωπότητος, αἱ προσδοκίαι τῆς μελλοντολογίας - πάντα ταῦτα ὑφαίνουν τό ἀπέραντον ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους συγχρόνου ἀνθρωπότητος ... Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ... καθῆκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὅπως, ἀποφεύγουσα τούς προβληματισμούς τοῦ ὀρθολογισμοῦ, προβάλλῃ σήμερον, μέσα ἀπό τό κήρυγμα, τήν θεολογίαν, τήν λατρείαν καί τό ποιμαντικόν ἔργον της, τό πρόσωπον τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου - ὑποκειμένου. Εἰς τό καθῆκον τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά ἀνταποκριθῇ ἐπιτυχῶς, διότι ὁ πυρῆν τῆς ἀνθρωπολογίας εὐρίσκεται εἰς τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν ὁποίαν τόν ἐπροίκισεν ὁ Δημιουργός του» («Ἐπίσκεψις», ἀριθμ. 369, σελ. 20).

ΟΙ ΚΥΠΡΙΟΙ ΜΟΝΑΧΟΙ ΤΟΥ ΣΙΝΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ (1545 - 1547) ΚΑΙ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΒΡΥΩΝΙΔΗΣ (1885-1951)

Τοῦ κ. ΚΩΣΤΗ ΚΟΚΚΙΝΟΦΤΑ.

Κύπρος καί Σινᾶ.

Οἱ δεσμοί τῆς Κύπρου μέ τό ἱστορικό μοναστήρι τοῦ Σινᾶ ἔχουν τίς ἀπαρχές τους στούς πρώτους αἰῶνες τῆς λειτουργίας του, ὅταν ὅλη ἡ λεγόμενη περιοχή «τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς» ἀποτελοῦσε τμήμα τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀναφέρονται ἀρκετοί Κύπριοι, ὅπως ὁ ἀββάς Στέφανος ὁ Κυπριώτης¹ καί ὁ Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης², οἱ ὁποῖοι ἔζησαν στή μονή καί μέ τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους ἢ τά συγγράμματά τους ἔδωσαν ἔργο διαχρονικῆς ἀξίας.

Στά χρόνια πού ἀκολούθησαν δημιουργήθηκε ἀνάμεσα στήν Κύπρο καί στό Σινᾶ, «τά δύο ἀνατολικότερα προπύργια τῆς Ὁρθοδοξίας καί τοῦ Ἑλληνισμοῦ», ἕνα πολύπλευρο πλέγμα σχέσεων, πού εἶχε ἰσχυρές προεκτάσεις, ἰδίως στούς τομεῖς τῆς τέχνης καί τῆς γεωκτησίας. Ἀριθμός εἰκόνων τοῦ 12ου - 15ου αἰῶνα, πού φυλάσσονται σήμερα στή μονή, κατασκευάστηκαν - ὅπως ἔμμεσα μαρτυρεῖ ἡ τεχνολογία τους - εἴτε στά κυπριακά ἀγιογραφικά ἐργαστήρια τῆς ἐποχῆς, εἴτε ἀπό Κυπρίους ζωγράφους, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν στό Σινᾶ³. Στούς μετέπειτα αἰῶνες οἱ σχέσεις αὐτές πυκνώνουν, ἔξαιτίας κυρίως τῶν ἀγιογράφων, οἱ ὁποῖοι κατά καιρούς ἐπισκέπτονται τήν Κύπρο καί τό Σινᾶ, διαμένουν γιά κάποιο χρονικό διάστημα στό φιλόξενο περιβάλλον τους καί δίνουν ἀξιόλογο ἔργο. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα ὁ Κρητικός στήν

1. Δημητρίου Τσάμη, *Τό Γεροντικό τοῦ Σινᾶ*, Θεσσαλονίκη 1988, σ.265.

2. Παρά τό γεγονός ὅτι δέν ἔχουμε σαφῆ μαρτυρία γιά τήν κυπριακή καταγωγή τοῦ ὀνομαστοῦ λόγιου τοῦ 7ου αἰῶνα Ἀναστασίου Σιναΐτη, ἐντούτοις πολλοί συγγραφεῖς ὑποστηρίζουν, ὅτι εἶναι Κύπριος, ἀφοῦ στό ἔργο του ὀμιλεῖ γιά τήν Κύπρο καί χρησιμοποιεῖ πολλές λέξεις τῆς κυπριακῆς διαλέκτου. Ἐνδεικτικά βλ. Κωνσταντίνου Ἀμάντου, *Σύντομος Ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ*, Θεσσαλονίκη 1953, σ.24.

3. Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν (ἐπιμέλεια Κωνσταντίνου Μαναφῆ), *Σινᾶ- Οἱ θησαυροί τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης*, Ἀθήνα 1990, σσ. 118, 268.